

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет екологічної безпеки, інженерії та технологій**

КАФЕДРА ХІМІЇ І ХІМІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ

**КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ
(ПЛАН ТА ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ)**

з дисципліни «Хімія природних енергоносіїв та вуглецевих матеріалів»

Укладач: к.т.н., доцент Єфименко В.В.
(науковий ступінь, вчене звання, П.І.Б. викладача)

Модуль № 1 «Хімія вуглецю та вугілля».

Лекція 1.1. Вступ. Природні енергоносії України. Запаси, родовища.

План

1. Місце дисципліни в системі підготовки фахівця з хімічної технології палив та мастильних матеріалів.
2. Основні терміни та поняття.
3. Запаси та основні родовища природних енергоносіїв.

Зміст лекції

Місце дисципліни в системі підготовки фахівця з хімічної технології палив та мастильних матеріалів. . Значення природних енергоносіїв в економіці держав світу. Запаси та основні родовища природних енергоносіїв.

Лекція 1.2. Класифікація природних енергоносіїв.

1. Класифікація природних енергоносіїв.
2. Поклади вугілля, торфу, сланцю.
3. Геологія місцезнаходжень природних енергоносіїв.

Зміст лекції

Класифікація природних енергоносіїв. Поклади вугілля, торфу, сланцю. Геологія місцезнаходжень природних енергоносіїв.

Лекція 1.3. Рослинний матеріал та умови перетворення в горючі копалини. Стадії вуглеутворення.

План

1. Умови накопичення і первинне перетворення в горючі копалини рослинного матеріалу.
2. Еволюція рослинного світу.
3. Груповий склад рослин-вуглеутворювачів.

Зміст лекції

Початковий рослинний матеріал, умови накопичення і первинне перетворення в горючі копалини. Еволюція рослинного світу, груповий склад рослин-вуглеутворювачів.

Лекція 1.4. Алотропні модифікації вуглецю.

План

1. Алотропні модифікації вуглецю.
2. Одержання алотропних модифікацій вуглецю.

Зміст лекції

Основні алотропні модифікації вуглецю: графіт, алмаз, карбін, фулерен. Одержання алотропних модифікацій вуглецю.

Лекція 1.5. Хімія вуглецю.

План

1. Хімічні властивості вуглецю.
2. Фізичні властивості вуглецю.
3. Оксиди вуглецю.
4. Методи добування оксидів вуглецю.
5. Хімічні властивості оксидів.

Зміст лекції

Хімічні та фізичні властивості вуглецю. Оксид вуглецю (II), оксид вуглецю (IV), лабораторні та промислові методи добування.

Хімічні властивості оксидів. Застосування сполук вуглецю в металургійній промисловості.

Лекція 1.6. Тверде паливо як сировина для хімічної переробки.

План

1. Властивості та фізико-хімічні характеристики кам'яного вугілля.
2. Петрографія вугілля.
3. Класифікація вугілля.
4. Неорганічні компоненти вугілля.

Зміст лекції

Властивості та фізико-хімічні характеристики кам'яного вугілля. Петрографічний склад вугілля. Класифікація вугілля. Хімічний склад, фізичні властивості вугілля. Неорганічні компоненти вугілля.

Лекція 1.7. Піроліз твердих горючих копалин.

План

1. Піроліз ТГК.
2. Напівкоксування, низько-, середньо- і високотемпературне коксування.
3. Основні показники якості твердих горючих копалин.

Зміст лекції

Піроліз. Напівкоксування, низько-, середньо- і високотемпературне коксування. Основні показники якості твердих горючих копалин.

Лекція 1.8. Продукти напівкоксування.

План

1. Хімічний склад коксового газу.
2. Кам'яновугільна смола.

Зміст лекції

Хімічний склад коксового газу. Кам'яновугільна смола та її застосування.

Лекція 1.9. Хімія газифікації вугілля.

Газифікація в стаціонарному шарі, спосіб газифікації у псевдозрідженому шарі. Газифікація пилоподібного вугілля. Алотропічні процеси. Стадії очистки газу.

Лекція 1.10. Кокс як сировина для металургії.

План

1. Основи коксохімічного виробництва.
2. Хімізм процесу відновлення металів.

Зміст лекції

Технологічні процеси одержання коксу, хімізм процесу відновлення металів.

Лекція 1.11. Методи дослідження твердих горючих копалин.

План

1.Термогравіметричний аналіз вуглецевих матеріалів. Петрографія вугілля.

2.Визначення питомої поверхні зразків методом теплової десорбції азоту.

Зміст лекції

Петрографія вугілля. Термогравіметричний аналіз вуглецевих матеріалів. Визначення питомої поверхні зразків методом теплової десорбції азоту.

Модуль № 2 «Основи хімії нафти та газу»

Лекція 2.1. Походження, добування та класифікація нафти.

План

1. Основи сучасної теорії походження нафти.

2. Хімічний склад нафти.

3. Класифікація нафти за густиною та хімічним складом.

4. Очистка нафти від домішок.

Зміст лекції

Теорія походження нафти. Основи сучасної теорії походження нафти. Хімічний склад нафти. Елементний, груповий, хімічний склад нафти. Очистка нафти від домішок. Класифікація нафти за густиною та хімічним складом.

Лекція 2. 2. Хімія первинної переробки нафти.

План

1.Промислова підготовка нафти - дегазація, зневоднення, знесолення, і стабілізація нафти на промислі.

2.Процеси первинної переробки нафти.

Зміст лекції

Переробка нафти. Промислова підготовка нафти - дегазація, зневоднення, знесолення, і стабілізація нафти на промислі. Процеси первинної переробки нафти.

Лекція 2.3. Хімія вторинної переробки нафти.

План

1. Призначення термokatалітичних процесів переробки нафти.

2. Термічні процеси (коксування, вісбкрекінг, піроліз).

3. Гідрогенізаційні процеси (каталітичний риформінг, гідроочищення та гідрокрекінг).

Зміст лекції

Процеси вторинної переробки нафти. Призначення термokatалітичних процесів переробки нафти. Термічні процеси (коксування, вісбкрекінг, піроліз). Гідрогенізаційні процеси

Лекція 2.4. Основи виробництва автомобільних бензинів.

План

1. Загальна характеристика бензинів.
2. Октанове число.
3. Короткі відомості виробництва автомобільних бензинів марок А- 80, А-92, А-95, А-98.

Зміст лекції

Загальна характеристика бензинів. Види бензинів. Октанове число. Виробництво автомобільних бензинів марок А- 80, А-92, А-95, А-98.

Лекція 2.5. Основні показники якості бензинів.

План

1. Густина.
2. Фракційний склад.
3. Октанове число.
4. Тиск насиченої пари.
5. Вміст механічних домішок і води.

Зміст лекції

Густина, фракційний склад, октанове число, тиск насиченої пари, вміст механічних домішок і води.

Лекція 2.6. Теоретичні основи одержання палив для реактивних двигунів. Хімічний та вуглеводневий склад реактивних палив.

План

1. Технологія виробництва палив ТС-1 та РТ, Jet А-1.
2. Застосування процесів гідроочистки у виробництві реактивних палив.

Зміст лекції

Технологія виробництва палив ТС-1 та РТ. Застосування процесів гідроочистки у виробництві реактивних палив.

Лекція 2.7. Одержання палив для дизельних двигунів.

План

1. Маркування дизельних палив.
2. Основи процесів та хімізм одержання палив для дизельних двигунів.

Зміст лекції

Маркування дизельних палив. Основи процесів та хімізм одержання палив для дизельних двигунів.

Лекція 2.8. Основні показники якості дизельних палив.

План

1. Основні вимоги до дизельних палив.
2. Основні показники якості ДП.
3. Цетанове число.

Зміст лекції

Умови застосування і основні вимоги до дизельних палив. Умови згоряння палива та забезпечення м'якої роботи двигуна. Цетанове число.

Лекція 2.9. Основи хімії та хімічної технології виробництва олив.

План

1. Основи процесів одержання олив.
2. Хімічний і вуглеводневий склад олив.
2. Вязкісно-температурні характеристики олив.

Зміст лекції

Хімічний і вуглеводневий склад олив. Основні показники якості. Вязкісно-температурні характеристики олив. Селективне очищення. Депарафінації.

Лекція 2.10. Основи хімії та хімічної технології виробництва мастил.

План

1. Основи виробництва мастил.
2. Класифікація та застосування мастил.

Зміст лекції

Хімічні процеси виробництва мастил. Загусники. Класифікація та застосування мастил.

Лекція 2.11. Склад, властивості, транспортування і основні напрямки переробки природних газів.

План

1. Природні та супутні гази.
2. Основні методи переробки природного газу.

Зміст лекції

Метан, пропан-бутан, етилен. Одержання вуглеводневих газів. Основні методи переробки природного газу.

Лекція 2.12. Процеси розділення вуглеводневих газів.

План

1. Розділення газу.
2. Сепарація газу.

Зміст лекції

Розділення газу, основні схеми, компресорна сепарація газу.

Лекція 2.13. Стабілізація і переробка газових конденсатів.

План

1. Стабілізація газового конденсату.
2. Основні напрямки переробки газового конденсату.
3. Одержання бензино-гасових фракцій.

Зміст лекції

Стабілізація газового конденсату, основні напрямки переробки. Одержання бензино-гасових фракцій.

Рекомендована література

Базова література

3.2.1. *Єфименко В.В.* Хімічна технологія твердих природних енергоносіїв: підручник / В.В. Єфименко.–К.: НАУ, 2019. – 516с.

3.2.2. *Єфименко В.В.* Хімія природних енергоносіїв та вуглецевих матеріалів: лабораторний практикум / В. В. Єфименко, В. Л. Чумак, Н. С. Атаманенко. – К.: НАУ, 2021. – 68с.

3.2.3. *Саранчук В.І.,* Ільяшов М.О., Ошовський В.В., Білецький В.С. Основи хімії і фізики горючих копалин. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2008. – 640с.

3.2.4. *Смирнов В. О.* Технологія збагачення вугілля: навч. посібник / В. О. Смирнов, П. В. Сергєєв, В. С. Білецький. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2011. – 476 с.

3.2.5. *Гребенюк О. Ф.* Вловлювання хімічних продуктів коксування: навч. посібник. – Ч. 1. / О. Ф. Гребенюк, В. І. Коробчанський, Г. О. Власов, С. І. Кауфман. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2002. – 228 с.

3.2.6. *Саранчук В. И.* Физико-химические основы переработки горючих ископаемых / В. И. Саранчук, В. В. Ошовский, Г. А. Власов. Дон. ГТУ, Східний видавничий дім, 2001. – 304 с.

3.2.7. *Бухаркина Г.В.* Химия природных энергоносителей и углеродных материалов / Т.В. Бухаркина, Дигуров Н.Г. – М.: РХТУ, 1999. – 195с.

3.2.8. *Эрих В.Н.* Химия и технология нефти и газа / В.Н. Эрих, М.Г. Расина, М.Г. Рудин. – Л.: Химия, 1985. – 408с.

3.2.9. *Сафиева Р.З.* Физико-химия нефти. Физико-химические основы технологии переработки нефти. М.: Химия, 1998. – 448 с.

Допоміжна література

3.2.10. *Химия* нефти и газа / Под ред. В.А. Проскуракова, А.Е. Дабкина – Л.: Химия, 1989, – 424с.

3.2.11. *Магарил Р.З.* Теоретические основы химических процессов переработки нефти. – Л.: Химия, 1985. – 285 с.

3.2.12. *Сарданашвили А.Г.* Примеры и задачи по технологии переработки нефти и газа / А.Г. Сарданашвили, А.И. Львова. – М.: Химия, 1980. – 256 с.

3.2.13. Нафта і газ України / [І.О. Артемчук, М.І. Барановський, С.Ф. Білик та ін.] ред. М.П. Ковалко. - К.:Наукова думка, 1997. - 384 с.

3.2.14. Хіммотологія: Лабораторний практикум / С. В. Бойченко, Ю. О. Бейко, В. В. Єфименко, О. С. Тітова. – К.: НАУ, 2003. – 88 с.

3.2.15. Топлива, смазочные материалы, технические жидкости. Ассортимент и применение: Справочник /Под ред. В.М. Школьников. – М.: Техинформ, 1999.–596с.

3.3. Інформаційні ресурси в інтернеті

3.3.1. <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/>

3.3.2. <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/>

3.3.3. <https://core.ac.uk/download/pdf/161786962.pdf>

3.3.4. <https://www.geokniga.org/bookfiles/geokniga-himiya-i-tehnologiya-nefti-i-gaza-sv-verzhichinskaya-i-dr.pdf>

АРКУШ ПОШИРЕННЯ ДОКУМЕНТА

№ прим	Куда передано (підрозділ)	Дата видачі	ПІБ отримувача	Підпис отримувача	Примітки

(Ф 03.02 - 02)

АРКУШ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ДОКУМЕНТОМ

№ пор	Прізвище, ім'я, по батькові	Підпис ознайомленої особи	Дата ознайомлення	Примітки

(Ф 03.02 - 04)

АРКУШ РЕЄСТРАЦІЇ РЕВІЗІЇ

№ пор	Прізвище, ім'я, по батькові	Дата ревізії	Підпис	Висновок щодо адекватності

(Ф 03.02 - 03)

АРКУШ ОБЛІКУ ЗМІН

№ зміни	№ ліста (сторінки)				Підпис особи, яка внесла зміни	Дата внесення зміни	Дата введення зміни
	Зміненого	Зміненого	Нового	Анульованого			

(Ф 03.02 - 32)

УЗГОДЖЕННЯ ЗМІН

	Підпис	Ініціали, прізвище	Посада	Дата
Розробник				
Узгоджено				
Узгоджено				
Узгоджено				